

A MESE-BESZÉDTŐL A HAZUGSÁGIG – GYERMEKFILOZÓFIAI MEGKÖZELÍTÉSBEN

BÉKÉS VERA

„Úgy látszik, akkortájt jobb képességem volt a színlelésre, mint a későbbi években, szüleim ugyanis sohasem tudták meg, mi zajlik az én kis magánpoklomban. De hát a legtöbb gyerek ilyen. Ha tényekről van szó, képtelenek titkot tartani, ám képzeletük szüleményeit védik, tökéletesen konspirálnak.”

Arthur Koestler¹

A hazugság jelenségével foglalkozó szakirodalom, nagyon leegyszerűsítve, főként pszichológiai vagy etikai, esetleg pedagógiai problémaként kezeli a gyerekek által vagy éppen nekik mondott hazugságbeszédet. A hazug mondatokat rendszerint abból az objektív nézőpontból vizsgálják, elemzik, ahonnan mi, felnőtt emberek, akik birtokában vagyunk az igazságnak, össze tudjuk vetni pl. a hazudozó gyermektől hallottakat a valódi tényállással. Sőt, mint tudjuk, már az ókorban is kidolgoztak logikai eljárásokat arra, hogy – legalább is elméletileg – olyan helyzetben is igaz információt szerezhessünk, amikor a tényállást előre nem láthatjuk.

Másfelől, a hazugság fogalmát általában a moralitás kontextusában, pl. a kimondó személy indítékaiban rejlő különbségeket boncolgatva szokás tárgyalni. Ha pedig kifejezetten gyermekkori hazugságról van szó, akkor a téma elsősorban pedagógiai-pszichológiai, illetve etikai problémák és nevelési feladatok formájában merül fel.

A gyermeki kommunikációnak létezik egy mindannyiunk számára többé-kevésbé ismert fajtája, a kitaláció, amelyről szólva azonban a gyermekkori gondolkodást vizsgáló kutatók óva intik a szülőket, pedagógusokat, egyáltalán a felnőtteket attól, hogy a morális megítélés tárgyává tegyék, eltévelyedésnek lássák, főképpen, hogy büntessék a 3-6 évesek ilyen megnyilvánulásait. „A gyerekek úgy öt éves koruk körül értik meg, hogy mi a hazugság. Ilyenkor még úgy fogják föl, hogy elsősorban a *felnőttnek nem szabad* hazudni. ... A kisgyerek ugyanis *konfabulál*. Összemeséli a valóságot és fantáziáját. Ez ötéves korban még *természetes*. (A hetedik év után neurotikus jegy lehet.)”²

---

¹ Arthur Koestler: *Nyílvessző a végtelenbe*. Osiris Kiadó, Budapest 1996. 41. o.

² Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák*. Saxum Kiadó, Budapest 2012. 142. o.

Amikor filozófiai reflexió irányul világunknak egy korábban nem (vagy nem így) tárgyalt témakörére, akkor óhatatlanul válaszolni kell a kérdésre, hogy mégis, milyen alapon, de legalábbis, milyen értelemben válik a megközelítés ennek az új témának a filozófiájává. Így volt ez pl. a nyelvfilozófia vagy a tudományfilozófia történetében, és - amint érvelni szeretnék mellette - így van ez a gyermek(kor)filozófia esetében is. S noha többféle értelemben használatos a gyermekfilozófia kifejezés³, a reflexiós igény előtérbe kerülése azt mindenképpen mutatja, hogy az utóbbi évtizedben fontos szemléletváltás tapasztalható a gyermek- illetve a gyermekkor képünkben.

A kisgyermek, mint saját élményein – tehát nem direkt tanítás útján szerzett tapasztalatain – elgondolkodó személy, sokáig nem volt tárgya a nyugati filozófiának.

Hosszú utat kellett megtennie a filozófiai és tudományos vizsgálódásoknak ahhoz, hogy a 3-7-8 éves kori mentalitás jellegzetességeit egy, mint olyanokat, egy nem kumulatív fejlődésmódel alapján értelmezni tudjuk. „A gyerekkor alapvető eleme az emberi létnek” – hangsúlyozza Alison Gopnik, akit a nagyon sikeres kognitív tudományos tapasztalatai vezettek a gyermekkorral kapcsolatos filozófiai vizsgálódásaihoz s hozzáteszi – „Ugyanakkor. az egyik legkevésbé feltárt eleme is. Létezését olyan magától értetődőnek vesszük, mintha tudományos és filozófiai vizsgálatot alig igényelne.”⁴ Ennek a vizsgálódásnak még nagyon az elején tartunk, pedig csak egy ilyen, nem normatív, hanem leíró, modell segíthet abban, hogy egyáltalán önálló filozófiai problémát lássunk a gyermekkorban, ebben a nem is rövid életszakaszban. Ez a megközelítés tehát nem pedagógiai, mert nem azt vizsgálja, hogy hova kell fejlődnie a gyermeknek, és nem is pszichológiai, mivelhogy a filozofálásnak (eltöprengésnek), mint a problémamegoldástól *különböző* intellektuális tevékenységnek leírásával mindezidáig adós a magasabbrendű pszichikus funkciókat kutató pszichológia.⁵

A filozofáló gyermek felfedezésének talán legmeghatározóbb momentuma az amerikai Matthew Lipman által kezdeményezett Philosophy for Children mozgalom kibontakozása volt.

---

³ A gyermekfilozófia terminus jelenti egyfelől a Matthew Lipman nevével fémjelezett gyakorlati programot, amely alapján gyerekek bizonyos – életkoruknak megfelelő – szöveget dolgoznak fel közösen, és beszélgetnek egymással a szöveg által inspirált gondolataikról a tanár nondirektív vezetésével, másfelől azt az alakulóban lévő filozófiai diszciplínát, amelynek tárgya a gyermek illetve gyermekkor.

⁴ Alison Gopnik: *A babák filozófiája*. Saxsum, Budapest 2009. 9.

⁵ Ld. bővebben kifejtve: Békés Vera: A "Philosophy for Children" – program néhány ismeretelméleti előfeltevéséről" In. Gyermekfilozófiai Szöveggyűjtemény I. Szerk. Demeter K., Falus K., G. Havas K., Budapest, Korona Nova 1997. 88-97 o.

A gyerekekkel való közös filozofálás programjának célja eredetileg az volt, hogy speciális – ún. szókratészi – módszerekkel és életkorhoz szabott tananyag segítségével bátorítsa a gyerekek logikai-filozófiai gondolkodásmódjának közös gyakorlását, módot adva ilyenformán nemcsak az egyes gyerekeknek, hanem az ún. „kutató-kérdező közösségnek” magának is a társas fejlődésre a kérdezés és vitakultúra terén.

Lipman mára már világméretűvé szélesedett mozgalmának programja megmutatta, hogy bizony *lehet* gyerekekkel filozófiai témákról beszélgetni, életkoruknak és mentalitásuknak megfelelő módon, és lehet kreativitásukat, szuverenitásukat és egymás iránti toleranciájukat ezen az úton fejleszteni.

A gyerekekkel való filozofálás koncepciójának mélyebb megértése azonban előbb-utóbb megköveteli, hogy felülvizsgáljuk mind a bennünk hagyományosan élő „Gyermek”-képet, mind pedig magáról a filozofálásról való elgondolásunkat.

Korábbi írásaimban arra hívtam fel a figyelmet, hogy a naiv, nem tanult, spontán gyermeki filozofáló hajlam felismerésével (felfedezésével) és adekvát leírásával kapcsolatos nehézségek bizonyos szignifikáns hasonlóságot mutatnak a gyermeki szexualitást felfedező pszichoanalitikus vizsgálódások (mindenek előtt Freud munkásságának) történetével. Mindkét esetben ugyanis olyan, jobbra rejtett jelenségek feltárásáról van szó, amelyek megnyilvánulásai nagyon korai életkorban már kulturális elfojtás alá kerülnek. Ezen az úton haladva láthatóvá válik, hogy a magyar Ferenczi Sándor által a húszas-harmincas években detektált, és az utóbbi évtizedekben újra felfedezett ún. **nyelvezavar**-jelenség felnőttek és gyermekek között, nem csak a szexualitás kontextusában (ahol a gyermeki gyengédség nyelve ütközik a zabolázatlan felnőtt szenvedély-nyelvével) bizonyul jó modellnek, hanem „a másik tiltott gyümölcs”, az öntudatra ébredő gyermeki Én metafizikai élményének kommunikációs tapasztalataiban is felfedezhető.⁶

A következőkben bizonyítani szeretném, hogy a nyelvzavar kiterjesztett fogalma kifejezetten alkalmas arra, hogy az általa nyújtott fogalmi keretek között megvilágítsuk a gyermeknek a hazugság különböző fajtáihoz való differenciált viszonyát.

Fontos elfogadnunk azt a tényt, hogy egyelőre kevés tudományos igényű leírásunk van arról, hogy hogyan kommunikálnak egymással a kisebb-nagyobb gyerekek a felnőttektől háborítatlan helyzetekben. Úgy tűnik, hogy a pszichológiai kutatások mindmáig a felnőttel beszélgető, a felnőtt kérdéseire felelő, annak feladványait megoldó gyermek teljesítményét vizsgálják. Nagyon

---

⁶ Ld. mindezt részletesebben kifejtve: Békés Vera: Miért nem emlékeznek a filozófusok saját gyermekkoruk nagy kérdéseire? In: *Többlet*, 2010. 2. 7-29.

kevés megfigyelés irányul az egymás között meghitten beszélgető, ne adj' isten, konfabuláló gyermekekre. Pedig a gyermeki mesebeszéd zöme ebben a rejtett közegbe zajlik.

A hazugság minden formája táras jelenség, de ezen belül nagyon sok variációját ismerjük, és ezek közül korántsem mindegyik esik az etika körébe.

Az alapvető különbség a mesebeszéd/füllentés és a betyárbecsület megkövetelte hazugság között. Mesebeszélni annak szokás, akiben megbízunk. Valamit elhazudni, szándékosan letagadni, tudatosan hazudni annak szokás, akiben nem bízunk, és akivel szemben személyünk vagy még inkább, közösségünk autonómiáját védelmezzük, vagyis: „magasabb szempontot” érvényesítünk. Az ilyen magasabb szempontú hazugság 10 éves kor körül jelenik meg. Ez már morálisan megítélhető tett, sőt, – Polányi Mihály fogalmával élve, tudatos morális inverzió. Eddig a pontig eljutva viszont a gyerek nagyon változatos formában szembesültek már a félrevezető hazugságokkal. Ilyen pl. az a fajta „bemesélés”, amivel az idősebb korúak illetve nem egyenrangúak beszélgetnek egymással. Tipikus példa erre: amikor a nagyfiúk, nagylányok hihetetlen vagy ijesztő történetekkel riogatják a kisebbeket. („Tintaleves, papírgombóc... de minék mesélek, megtudod majd... Több se kellett Petinek, szegénynek.” – mondja Rab Zsuzsa: Peti iskolába megy c. versében) Általánosítva: a hazugságnak ezt a típusát elsősorban nem morálisan, hanem szociálpszichológiai szempontból érdemes megközelíteni. Ezeket az „ugratásokat” tipikusan a társadalmi státusváltás előtti újoncokkal szemben gyakorolják a bennfentesek. A lódítással való riogatások, húzások funkciója a természetes alá-fölérendeltségi pozíciók újból való (időleges) megszilárdítása (hasonlóan a bosszantásokhoz és az ijesztgetésekhez). Ilyesmire többnyire akkor kerül sor, amikor a kicsi életében státusváltás közeledik. Jellegetes a fenti vers-példa, az ijesztgetős lódítás az iskolás létre készülődő gyereket összezavarja, hiszen nincs módjában sem elhinni a történetet, sem kételkedni benne. A fantasztikus és többnyire ijesztő mesék tehát egy sajátos átmeneti helyzetet teremtenek: a beavatottak, mint „valódi” információk birtokosai, így szeretnék legalább szimbolikusan távol tartani az érkező/belépő újoncokat. Az elkerülhetetlen társadalmi státusváltásra várakozó (pl. nagycsoportos óvodás) ilyenkor kettős kötésbe kerül. Eddig feltétel nélkül hitt a bemesélő személyében (pl. idősebb testvér) vagy társadalmi státusából fakadó őszinteségében (pl. felnőtt), miközben kételkedik a bemesélés tartalmában, hiszen az szétfeszíti a korábbi ismeretei és tapasztalatai által fenntartott plauzibilitás-struktúrát. Ez a bizonytalanság azonnal megszűnik, mihelyt a gyerek elnyeri az új státuszát, egyenrangú félként módja nyílik megismerni a valós helyzetet, és képes lesz új megvilágításban látni önmagát is (pl. „már nem vagyok naiv dedós, többet nem dőlök be, ha ugratni akarnak...”). Hozzá kell

tenni, hogy ez a fajta megvilágosodás és megnyugvás – éppen azért, mert valamilyen módon rokonságban áll az archaikus beavatási-helyzetekkel – nem véd meg azoktól a húzásoktól, amelyek egy következő fokozatba lépéskor várhatja majd, másfelől attól sem, hogy ő maga ugrassa az várakozó újoncokat, tradíció jegyében.⁷

Sokkal nehezebb helyzet és károsabb a gyerek számára, ha olyan felnőtt „mesél be” neki igazként valamilyen fantasztikus (leginkább rém-) történetet, akitől a gyerek függő, vele szemben kiszolgáltatott helyzetben van. Olyan felnőtt „beszéli tele” a gyerek fejét, akitől a gyerek egyáltalán nem feltételez – a kifejezett mesemondáson túl – valótlan állítást. Ekkor igazi, szó szoros értelmében vett nyelvzavar-helyzet áll elő, amely sokkal komolyabban traumatizálhatja a gyereket, mint amit egy idősebb társ (azaz nem felnőtt) okozni tud. Bátran kijelenthető ugyanis, hogy a felek kétféle nyelvet használnak. A gyermeki kíváncsiság és fantázia – életkornak megfelelő – nyelve, szerkezetét és funkcióját tekintve, alapvetően az élménynyagdolkodás nyelve.⁸ A felnőtt szabadjára engedett, zabolátlan képzeletéhez használt nyelv pedig már felnőttek élményének kifejezését szolgáló nyelv. A kettő éppen úgy viszonyul egymáshoz, ahogyan a gyermeki gyengédség nyelve a felnőtt szenvedélyéhez, amint azt Ferenczi Sándor leírta⁹. A nyelvzavar-képlet tökéletesen alkalmas arra, hogy segítségével nem csupán a szexualitásban, hanem a gyermek-felnőtt viszony egyéb, szükségképpen aszimmetrikus habitusában jelentkező konfliktusait is eltérő nyelvek zavarként értelmezzük. És, ahogy a Ferenczi féle nyelvzavar esetén a legnagyobb kárt nem maga az „esemény” okozza, hanem az, hogy a felnőtt utólag letagadja az abúzus megtörténtét. Ezek a talán nem is ritkán űzött bemesélések általában legfeljebb kis közönség előtt, és úgymond, igaz, de titkolt történetekként hangzanak el. S ha a gyerek fordul is segítségért pl. a szüleihez, az esetleges számonkéréskor az elkövető mindent simán le tudja tagadni vagy éppenséggel a gyerek dús fantáziájának tulajdonítja a történeteket. Hazugsággal vádolja az amúgy is összezavarodott gyereket, aki számára ezáltal végképp kontrollálhatatlan módon mosódnak egybe a reális és a fantasztikus elemek, anélkül, hogy reménye lenne a remekül szórakozó felnőtt elkövető által rázúdított információkat megnyugtató módon szétválogatni.

---

⁷ Fontos megjegyezni, hogy ezek az ugratások, bár gyakran úgy tűnnek, egyáltalán nem azonosak a beavatási próbákkal. Ezek pusztán mintegy reflex-szerű reakciói azoknak a már beavatottaknak, akik pozícióikat féltik az újonnan belépőktől.

⁸ A francia tradíciókban gyökerező 'élménynyagdolkodás' természetének kibontását ld.: Mérei Ferenc: Lélektani Napló II. Az élménynyagdolkodás. 1961. júl.-dec. Műv. Kut. Int. 1985.

⁹ *Nyelvzavar felnőttek és gyermekek között.* A pszichoanalízis és modern irányzatai. Szerk. Buda Béla, Gondolat, Budapest 1971. 215

Mindenképpen külön kell tehát választani ez utóbbi, felnőtt-gyermek kommunikációban beálló valódi nyelvzavart attól az átmeneti-jellegű nyelvzavartól, ami az idősebb és fiatalabb gyermek közötti ugratásból ered.

Bár mindkét fajta nyelvzavar az „áldozatot” bizonytalansággal és szégyenkezéssel tölti el, míg az előbbi, valódi, hosszan tartó megrázkódtatást és szorongást okozhat, ha a gyerek nem kap megbízható segítséget.

* * *

Egészen más a szerkezete és a funkciója azoknak a fantázia-meséknek, amelyek felületesen szemlélve az előbbiekkal akár rokon jelenségnek is tűnhetnének, s amelyekkel a nagyjából egykorú, egyívású kisgyerekek ejtik ámulatba egymást. Ezek a gyermekkori fantázia-hazugságok, mint láttuk, a természetes életkori viselkedés velejárói. A társas konfabulálásnak ezt a típusát azonban ritkán elemezték. Nehéz is hozzáférni, hiszen leginkább akkor nyilvánul meg, amikor egyenrangú társak beszélgetnek, a felnőtt fülektől lehetőleg biztonságos távolságban, és megfelelően elengedett, hangulatban. Olyan bizalmi diskurzustérben, ahol a partnerektől nem várható sem a megszegyenítő, sem büntudatkeltő reakció, legfeljebb a jóindulatú álmélkodás. Ilyen ellazult állapotban spontán megindul az élménybeszámolók, titkok formáját öltő meghitt társalgás. Magában az ilyen mesélésekben ilyenkor szétválaszthatatlanul összeötvöződik a valós élmény és tapasztalattörődék annak fantasztikus meghosszabbításával. Egy nagycsoportos körben szólhat a mese arról például, hogy a régi óvodájában hogyan váltották valóra a szokásos fenyegetést, és az ebédszállító kocsival „tééényleg” elvitték a rossz gyereket a „javítóba”. Vagy pl. az ötéves kislány a félrevezetés szándéka nélkül mesélheti a barátnőinek, hogy lakik velük szemben egy olyan pici kiskutya és egy kiscica, mint egy gyerek hüvelykujj, sőt egy éppen akkora picike ló is. És erre a „szabályos” válasz ez: „mert biztosan testvérek”. Ezzel a beszélgetőtárs mintegy jelezi a szándékát, hogy kész aktívan bevonódni az elbeszélés folyamába. Hasonlít mindez a szerepjátékra is. Másfelől leginkább az álom-feldolgozáshoz hasonlít, azzal a különbséggel, hogy az elbeszélőnek van valamennyi, (ha nem is teljes) szabadsága az általa teremtett univerzum berendezésében. Egyenrangú felek között az ilyenfajta fantázia-elbeszélés fontos társas funkciókat hordoz: miközben fontos „grooming-folyamatokat” is biztosít,¹⁰ segíti a tájékozódást a világban. Mérei magyarázatában: „A gyerekek jó ideig azt hiszi, hogy mindent meg tud magyarázni – éppen úgy, ahogyan sokáig azt hiszi, hogy mindent le tud rajzolni. Ahogy a rajzban viszony-

---

¹⁰ Robin Dunbar: *Grooming, gossip, and the evolution of language*. Cambridge Mass. Harvard UP 1996.

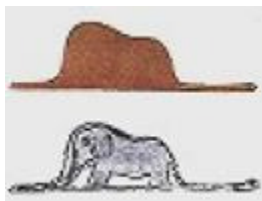
lag későn ütközik az ábrázolási megfelelés kritériumainak korlátaiba, úgy a gondolkodásában is viszonylag későn jelennek meg az összehasonlítás, a soralkotás és talán leginkább az osztályozás műveleteivel jellemezhető logikai korlátok, amelyeken szétforgácsolódnak a korai elméletképzés parádés termékei. Addig azonban a gyerekek (nem minden gyerek, nem minden helyzetben, nem minden probléma kapcsán) hajlanak arra, hogy mindent megmagyarázzanak, s talán ezzel is csökkentsék a nemtudás bizonytalanságának, a *gyermeki helyzetből fakadó egzisztenciális aszimmetriának* a rossz érzését.¹¹ Nagyon sok köze van a metafora-teremtéshez: az ilyenfajta beszélgetések az élménygondolkodás műveletei. Hozzá kell tenni, hogy felnőttként csak kevés információnk lehet arról, hogy meddig tart valójában a gyermekek egymás közötti „normális” konfabuláló korszaka. A 7-8 éves gyerekek ugyanis már sokkal ritkábban ajándékozzák meg bizalmukkal a felnőtteket, és csak kivételes alkalmakkor számolnak be ilyenfajta mesékről. Élményszűrésnek ezt a speciális társas formáját elsősorban kortárs barátaik számára tartogatják, akiknél kölcsönösen számíthatnak a többiek jóindulatú figyelmére. Mind az ilyen hanta-mese elmondásának, mind a meghallgatásának sajátos, hallgatólágos szabályai vannak. A nagycsoportos óvodás vagy a kis iskolás éppen azáltal válik egy ilyen pár vagy csoport tagjává, hogy megfelelő empátiával tud hallgatni és involválódni az éppen mesélő világába. Ha a résztvevők amúgy nagyjából egyenrangúak, akkor ő is továbboszthatja az elbeszélést, és maga is útnak indíthat egy hasonló, fantasztikumba hajló történetet. A gyanútlan felnőtt, azon túl, hogy felidézheti a saját kiskori emlékeit, az ilyenfajta, nem-félrevezetés célzatú hanta-mesékről, füllentésekről többnyire legfeljebb csak közvetett módon szerezhet tudomást: ha valamelyik gyerek otthon beszámol. Ilyenkor is óvatos: csak egy „másoktól hallott történetet” közöl a felnőttel, még akkor is, ha ő maga a „szerző” vagy „szerzőtárs”. Ennek közvetettségnek a magyarázata a már említett, kora gyermekkori *élménygondolkodás* természetében rejlik. Három és öt éves kor között a gyermek már sokféle módon képes disztingválni: más nyelven, legalábbis más kódban beszél a kortársaival és más kódban a felnőttekkel. A konfabulációban az élmény-nyelv és a valóság-nyelv összeszővődése jellemző. Valóságos tapasztalati elemek éppúgy kiindulópontjai lehetnek az elbeszélésnek, mint a fél-füllel hallott mondatok, különös hangzású nevek¹² vagy éppen álmok, álomtöredékek.

---

¹¹ Mérei Ferenc: *A hamistudati hiedelmek egyik forrása: a gyermeki elméletképzés*. Mérei: Társ és csoport; Akadémia, Budapest 1989. 198. o. Kiem. tőlem: B.V.)

¹² Amikor a még nem egészen három éves lányom, aki akkoriban (mint oly sok vele egykorú gyerek) naponta állt elő hosszú, bonyolult és izgalmas történetekkel, benűk fantasztikus kitalált barátokkal, és általa kiötlött név-képződményekkel, belekezdett egy összefüggő folytatásos elbeszélésbe (nem mint valóságot, hanem mint

Ennek a korszaknak a vége felé, a nagybacska gyerek, ha szeretne egy felnőttet beavatni a fatázia-világába, akkor először mintegy teszti a felnőttet. Valahogy úgy, ahogyan Saint-Exupery „Kis herceg”-ének kisfiú narrátora, aki óvatosan teszti a felnőtteket: „Remekművemet megmutattam a felnőtteknek, és megkérdeztem nem félnek-e tőle.

Miért kellene félnem egy kalaptól? – válaszolták.

Az én rajzom azonban nem kalapot ábrázolt. Óriáskígyót ábrázolt, amint épp egy elefántot emészt. Erre lerajzoltam az óriáskígyót belülről is, hogy a felnőttek megérthessék, miről van szó. Mert nekik mindig mindent meg kell magyarázni. (...)

Ha olyannal találkoztam, aki kicsit értelmesebbnek látszott, kipróbáltam rajta az 1. számú rajzomat, mert azt mindig magamnál tartottam. Meg akartam tudni, valóban megérti-e a dolgokat. De a válasz mindig így hangzott:

Ez egy kalap.

Erre aztán nem beszéltem neki se óriáskígyóról, se őserdőről, se csillagokról. Alkalmazkodtam hozzá. Bridzsről beszéltem neki, meg golfról meg politikáról és nyakkendőkről. Az illető felnőtt pedig nagyon örült neki, hogy ilyen okos emberrel került ismeretségbe.”¹³

Végül a 9-10 éves kor körül megjelenik a bevezetőben már említett valódi hazugság, amely a tolakodó, vallató idegennek (felnőttnek) szól, s amelyet már mindannyian jól ismerünk. A betyárbecsület által megkövetelt hazugsággal lép át a serdülő egy fontos határt: nem félelmében, hanem a saját társas autonómiáját védve, szándékosan mást mond, mint ami a valóság, és ezért a tettéért nem szégyenkezik, s vállalja akár a következményeket is. S azaz a meggyőződéssel teszi mindezt, hogy egy fontosabb cél érdekében teszi, és, hogy adott esetben biztos várhatja el társaitól is ugyanezt a bátor cselekedetet.

---

mesét mondott el.). A történetek egy bizonyos helyen, a Vernár kilátó körül zajlottak. Ott esett meg, többek között, hogy „egy Edít nevű kutya a bezuhant az erdőben a szakadékba, mert nem vigyáztak rá, és eltörött a lába...” A különös ez esetben az volt, hogy sem én, sem a családtagok, soha nem hallottunk ilyen nevű helyről, és csak évekkel később derült ki, hogy ez nem kiötlött név volt: a Szlovák síparadicsomban valóban létezik egy ilyen nevű hely. Máig rejtély számomra, hogy hol hallhatott róla, mivel akkoriban még óvodás sem volt, és igen kevés alkalma nyílt idegen beszéddel találkozni. Ám nyilvánvaló, hogy a legkisebb információtüredek is elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy beindítsa az ilyen korú gyerek fantáziáját, és segítségével elbeszélhető élménnyé fogalmazhassa pl. szeparációs aggodalmait.

¹³ Antoine Saint-Exupery: *A kis herceg*. Móra Kiadó, Budapest 1963. Az én Könyvtáram sorozat 362. o.

Álljon befejezésképpen az a fontos részlet Erich Kästner: *A két Lotti* című regényének harmadik fejezetéből, amikor az egymásról korábban mit sem sejtő, s csak a véletlen által összehozott ikrek, miután rájöttek a szüleik által elhallgatott közös titkokra, életbevágó döntésre jutottak:

„Az idő múlik. Mit is tehetne mást?

Elhozta-e a két kislány a fényképeket a faluból, Eipeldauer úról?

Réges rég!

Érdeklődött-e kíváncsian Ulrike kisasszony, hogy a fényképeket haza küldték-e már? [tudni illik, hogy az apa és az anya rájöhettek-e már mostanra, hogy az ikreik találkoztak]

Réges-rég! Bólintottak és igent mondtak erre Luise meg Lotte? Réges-rég!

És ugyanilyen régen hevernek ugyanezen fényképek, apró darabokra tépve az üvegzőld Tó-Bühli Bühl-tó fenekén. A gyerekek hazudtak Ulrike kisasszonynak! Titkukat maguknak akarják megtartani! Kettesben akarják rejtegetni, és – talán – kettesben feltárni! Aki túlságosan közel férkőznék titkolózásaikhoz, azt kíméletlenül rászedi. Nem egy másként. Még Lottét sem furdalja a lelkiismeret. *Ez pedig sokat jelent.*¹⁴

---

¹⁴ Eric Kästner: *A két Lotti*. Móra Kiadó, Budapest 1961. Az én Könyvtáram sorozat. 166. o.